CONSIDERAŢII LINGVISTICE CU PRIVIRE LA FITONIMELE ROMÂNEŞTI CREATE CU AJUTORUL TERMENULUI „URS”

Radu DRĂGULESCU, Associate Professor PhD,
„Lucian Blaga” University of Sibiu

Abstract: *Our work aims an inventory, statistical interpretation of the Romanian lexemes of ethnobotany on the term „bear”. A large number of Romanian phytonyms are directly involving the bear, a totemic animal, which, as in most Romanian folk creation shows sympathy towards this mammal (the people calling him Grandpa Martin). In the Romanian traditional culture, most often, the bear is associated with robust plants that grow at high altitudes or in inaccessible areas (where only the bear would think to wander), representing usually the embodiment of life and resistance in the wild but also a peaceful livelihood. A cult of this animal has existed since the Stone Age. Many Indo-Europeans, bear on a number of folkloric and mythological derivatives which have been preserved until today. In Indo-European languages to name the bear there are often used circumlocutions: in German: "Bär", "Bjorn", "bear" – brown; in Slavic: variations of the term „medvedi" - honey eater. Geto-Dacians considered the bear a sacred animal. By some interpretations even Zalmoxis name is placed in relation to the bear (ie its fur). In the Thracians mythology it played a cosmogonic role: Thracians believed that the pillars of the earth are supported by a bear on its back (or on the withers). In Romanian mythology the bear is invested with multiple apotropaic and therapeutic virtues and with the weather and the succession of the seasons.*

Keywords: *Romanian phytonyms, Conotation, Denotation, Linguistics, Etnobothany, Bear*

Am prezentat cu diverse ocazii strânsa legătură dintre om și lumea vegetală și resorturile ce stau la baza denominației și conotației în acest plan[1]. Suntem în continuare de părere că etnobotanica reprezintă o sursă fertilă de informații

[1] Radu Drăgulescu, *Stilistica denumirilor populare de plante*, în *Studii şi comunicări de etnologie*, Sibiu, 1998, p. 124-127, *Simbioza oikumen – lume vegetală în percepţia lui George Coşbuc* în *Studii şi comunicări de etnologie*, Sibiu 1999, p.109-122, *Simbolistica florii în poezia antumă a lui M. Eminescu*, în *Cercetări de limbă şi literatură*, Oradea, 2000, p. 375-380, *Mitopoetica*, Cluj-Napoca, *Editura Casa Carții de Știință*, 2004, cap. *Bradu-mi spune bun cuvânt*, *Analiza sensurilor conotative și denotative ale lexemului lup în cadrul fitonimiei românești*, in *The Proceedings of the European Integration Between Tradition and Modernity Congress*, Volume 5, Târgu-Mureș, 2013, ISBN 978-606-581-095-2, p. 511-521, Constantin Drăgulescu, Radu Drăgulescu, *Contribuţii la cunoaşterea limbii geto-dacilor. Denumirile dacice de plante*, Sibiu, Editura Universităţii "Lucian Blaga", 2000, Constantin Drăgulescu, Radu Drăgulescu, *Considerații asupra unor lexeme daco-geto-trace.*, Sibiu, Editura Universităţii "Lucian Blaga", 2013 ș.a.

BDD-A23287 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

pentru cercetări antropolingvistice, psihologice și psiholingvistice. Fitonimia dezvăluie preocupările, reprezentările și subconștientul afectiv ale poporului. Denumirile de plante le-au fost sugerate oamenilor de aşa-zisa *signatura rerum*, de tainicele „înscrisuri" prezente în morfologia, cromatica, mirosul, gustul, gingăşia ori, din contră robusteţea sau vulgaritatea organele speciilor vegetale. Alte fitonime au derivat din diversele proprietăţi ale plantelor, din ecologia şi corologia lor, fenologia lor, din relaţiile cu celelalte vieţuitoare. Faptul că ele au fost consemnate în diverse scrieri este un câştig atât pentru etnobotanica românească, cât şi pentru lingvistică şi istorie[2].

La baza analizei noastre stă o colaborare a noastră cu Constantin Drăgulescu, *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești*[3] care completează substanțial *Dicționarul* lui Borza[4], ce cuprinde pe lângă câteva mii de nume de plante maghiare, săseşti, germane, franţuzeşti, engleze, ruseşti, ucraineene, sârbeşti, bulgăreşti, turceşti, 10.906 nume româneşti de plante pentru 2.095 specii. Prin publicarea *Dicționarului explicativ al fitonimelor româneşti*, Constantin Drăgulescu a ridicat numărul numelor româneşti de plante cunoscute la 21.839 fitonime cunoscute până în prezent, fitonime care aparţin unui număr de 3.227 specii de plante indigene şi exotice, spontane (sălbatice) şi cultivate. La acestea se adaugă 3.070 nume de soiuri şi 612 termeni care desemnează de părţi (organe) de plante. Astfel fitonimia românescă, cunoscută în momentul de faţă, însumează 25.521 de termeni.

Situația fitonimelor ce implică ursul se prezintă astfel:

Barba ursului *(Dryopteris filix-mas, Equisetum spp., Lycopodium clavatum, Usnea spp.),* ***barba ursului grasă*** *(Equisetum telmateia)*: ursul consumă rizomi de *Dryopteris filix-mas* (inclusiv pentru a elimina viermii intestinali), tulpini fertile de *Equisetum (*mai ales *E. arvense* şi *E. telmateia),* probabil şi licheni din genul *Usnea* (şi maghiarii spun speciei *Equisetum arvense* medves szakál „barba ursului", posibil calc după numele românesc). Cât priveşte specia *Lycopodium clavatum* numele derivă din corespondentul iarba ursului, laba ursului. *Equisetum telmateia* are în plus epitetul „grasă" (< lat. grassa < crassa) deoarece este cea mai robustă (înaltă şi groasă) dintre speciile de *Equisetum*. Fitonimul ***barba ursului de bahne*** (*Equisetum palustre*) redă şi ecologia plantei (bahnă „mlaştină" cf. ucr. bahno, rus. pol., ceh. bagno, din rad. i.-e. *bhogh-, bhagh- „baltă, mlaştină").

---

[2] Radu Drăgulescu, *Analiza sensurilor conotative și denotative ale lexemului lup în cadrul fitonimiei românești*, in *The Proceedings of the European Integration Between Tradition and Modernity Congress*, Volume 5, Târgu-Mureș, 2013, ISBN 978-606-581-095-2, p. 511.

[3] Constantin Drăgulescu, *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, 2010 (în reeditare cu adăugiri și revizuiri).

[4] Al. Borza, *Dicționar etnobotanic*, București, Editura Academiei R.S.R., 1968.

BDD-A23287 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

Brânca ursului (*Acanthus longifolius, Aegopodium podagraria, Ailanthus altissima, Digitalis grandiflora, Dryodon coralloides, Heracleum sphondylium, Lycopodium clavatum, Ramaria botrytis, Ramaria flava, Stereum hirsutum)*: plantele au, ele sau unele organe ale lor (mai ales frunze şi flori), aspect de brânci (< lat. branca) sau labe, tălpi, picioare/gheare. Rom. brânca ursului redă exact corespondentul lat. med. *branca ursina*. Brânca pământului este o contaminaţie a numelui brânca ursului cu corespondentul crucea pământului. Fitonimul brânca ursului s-a atribuit din eroare speciei *Ailanthus altissima,* confundată, adesea, cu *Rhus typhina,* a cărui inflorescenţă se poate spune că seamănă cu laba ursului. Acelaşi nume s-a comunicat greşit pentru *Digitalis grandiflora*, în loc de urechea ursului. Fasciaţia, adică apariţia pe arbori a unor fascicole de ramuri subţiri comparabile cu un măturoi (ex. la molid-*Picea abies*), este numită ***brânga vântului*** (vânt < lat. ventus). Poate şi fitonimul ***brânca vântului*** (pentru o plantă neidentificată folosită contra durerilor din vânt, mai ales dureri de picioare) desemnează tot această fasciaţie (a se vedea şi mătura Ielelor, patul vântului) ori este vorba despre *Lycopodium clavatum*, un remediu contra durerilor reumatice (numită şi brânca ursului, brâul pământului, iarbă de şale, şioldină).

Burete ursăsc (*Paxillus involutus*): cf.lat. boletus, gr. bolites „mănătarcă" din gr. "umflătură, bulgăre". Poartă acest nume deoarece pălăria este catifelată, de culoarea blănii ursului.

Buruiana ursului (*Heracleum sphondylium*) (a se vedea brânca ursului): posibil din rad. i.-e. *bher- "a creşte, a se umfla, a se ridica" v.ind. bhūrih "abundent, mult, tare", ţig. burr „buruiană". Din română există scr., bg. burjan, rus. burian, magh. burján „buruiană" (a se vedea bruscălan); maghiarii au şi fitonimele hájaburján (*Anagallis arvensis*), férëkfarku burján (*Achillea collina*), hadiburján, essőburján (*Galinsoga parviflora*) ş.a. (J. Péntek, T.E.A. Szabó, 1976) şi verbul burujánz „a creşte exuberant".

Capul ursului (*Echium vulgare*): fitonimul înglobează substantivul cap. Speciile de *Chelone* şi de *Echium* (< gr. echion „şarpe") au corola ca un cap/o gură din care ies staminele asemenea unor limbi (de şerpi). Speciile de *Echium* sunt numite şi în fr. vipérine, it. viperina, iar cele de *Chelone* au numele germ. Schlangenkopf, engl. snakehead. Nu este exclus ca termenul urs din fitonimul *capul ursului* să nu derive din lat. ursus ci să fie o etimologie populară după rad. *ur-s- „gură" (a se vedea urs).

Căcatul ursului (*Prunella vulgaris*): subst. căcat „fecale" < lat. cacatus (dar a căca poate fi prelatin, existând, pe lângă lat. caco, cacare şi gr. kakkaó, irl. caccaim, rus. kakatj, macedorom. cac, din rad. i-e. *kakka „a (se) căca"). Plantele au miros neplăcut, fetid. Posibil să existe legende care să explice de ce tocmai fecalele ursului.

BDD-A23287 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

Cerga ursului (*Dryopteris filix-mas, Peridium aquilinum*) < cergă "pătură, ţol; cort, adăpost" (cf. macedorom. cergă, tsergă, bg., scr. čerga, ngr. tserga, alb. tsergă, cf. tc. tchergué, magh. cserge). M. Vinereanu consideră termenul de origine traco-illiră (din rad. i.-e. *kel- "a acoperi" > *keliga > *ceriga, cerga). Şi maghiarii numesc speciile *Athyrium filix-femina*, *Dryopteris filix-mas, Polypodium vulgare, Pteridium aquilinum* cserge şi farkascserge "cerga lupului". Fitonimul sugerează că bălăriile formate de aceste ferigi constituie adăpostul/acoperământul sau aşternutul ursului (există şi numele germ. reg. Strofarn „ferigă-paie (de aşternut)" pentru *Peridium aquilinum*, folosită ca aşternut la vite).

Chedica ursului *(Lycopodium selago* actualmente *Huperzia selago),* ***chedicuță*** *(Lycopodium clavatum)*: regionalisme, din p(i)edică, prin palatizarea lui p.

Chiminul ursului, chiminu(l) ursului de munte (*Ligusticum mutellina*): este vorba de variante ale fitonimelor chim, chimen aparţinând, majoritatea aceleaşi familii (Apiacee) şi cu fructe asemănătoare celor de *Carum carvi*. Fac excepţie *Adonis aestivalis, Nigella arvensis* şi *Nigella sativa* care, deşi din altă familie (Ranunculacee) au şi ele seminţe comparabile cu fructele chimenului propriu-zis, seminţele ultimei specii fiind şi ele condimentare. Deoarece unele dintre specii nu sunt consumate de oameni, au fost considerate ale câinelui, calului, iepurelui, porcului, ursului sau ţapului.

Ciuboţica ursului (*Corthusa matthioli, Primula auricula*): ncorporând substantivul ciubotă „cizmă, gheată" (< ucr. čoboty, pol. czobot, rus. cobot < tc. çabata > it. ciabatta), în concordanţă cu forma florilor. Speciile de *Primula* au florile asemeni unor cizme. *Corthusa matthioli* este din aceeaşi familie cu *Primula* şi are frunze de forma urechii ursului. Deci nu ciuboţica (floarea) este a ursului (fiind foarte mică pentru el) ci urechea (frunza). Fitonimul este o variantă prescurtată din *ciuboţica-urechea ursului.

Cojocul ursului (plantă neidentificată „cu frunza flocoasă", poate aceeaşi cu urechea ursului (*Stachys lanata)* < cojoc (cf. sl. kožuchŭ din koža „piele" şi rad. i.-e. *keug'-, *koug'- „coajă, înveliş") şi urs.

Cucuruzul ursului (*Equisetum arvense, Equisetum telmateia*): este posibil ca înțelesul inițial al substantivului cucuruz să fi fost „con (roşu) de brad". Termenul s-a extins ulterior şi asupra ştiuletelui de porumb din cauza asemănării morfologice a cele două organe vegetale. Şi în diverse dialecte din Italia şi Franţa conului de brad i se spune kokorin (Milano) şi kokoreko (Rouergue). Există şi ideea (neverosimilă după majoritatea lingviştilor) că fitonimul cucuruz ar proveni din tc. kokoroz, de la care numele a fost preluat nu numai de români ci şi de sârbi şi bulgari (kukuruz), maghiari (kukorica, kukorika, kukuricza), austrieci (Kukurutz), prusaci (Kukuritz), saşi (kukuruz, kukuruse), polonezi (kukurydza, kukuruza), cehi (kukurice), ucr. (kukurudz),

BDD-A23287 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

lituanieni (kukurūza), ruşi (kukuruza, kukurusa), ţigani (kukoritza). Pe lângă cucuruzul propriu-zis (*Zea mays*) şi alte plante cu frunze sau tulpini asemănătoare porumbului ori cu inflorescenţe/spice sporifere de forma ştiuleţilor de porumb au primit nume asemănătoare. Fitonimele compuse oferă informaţii despre ecologia speciilor: munte cf. lat. montem, pădure (a se vedea păduroaică, sălbatic < lat. salvaticus < silvaticus „de pădure"), despre utilitatea lor: hrană pentru capre, măgari, urs (exemplarele fertile sunt mâncate de urs), materie primă pentru confecţionat măturі ori despre cromatica florilor.

Feriga ursului, feriga urşilor (*Pteridium aquilinum*), numită și ferigă împărătească, voinicească sau ferige < lat. felicem „ferigă" (vechii greci aveau şi ei pentru unele dintre specii fitonimul ptéryga din ptéryx „pană", cu referire la forma frunzei). Planta creşte în teren deschis, în "câmp", este cea mai mare ferigă din România, de unde adjectivele voinicească (adică mare, cf. voinic „soldat; viteaz; tânăr" dar şi „tare, robust" < sl. vojnikŭ), împărătească (împărat < lat. imperator) şi, probabil, de aceea poporul crede că în tufele ei se adăposteşte / se culcă ursul (a se vedea cerga ursului).

Fiere de urs (*Aloë spp.),* ***fierea ursului*** (*Gentiana cruciata*) < fiere „bilă" (< lat. *fele, fel). Plantele sunt „amare ca fierea" şi se folosesc în tratarea bolilor hepato-biliare atât la oameni cât şi la animale, germanii o numesc Erdgalle (fierea pământului). Amărăciunea unor plante ce ies din pământ a fost comparată cu aceea a fierii de urs.

Floare de urs (*Hibiscus trionum, Pulsatilla vulgaris,* actualmente *Pulsatilla montana*), dar și o specie neidentificată, utilizată în popor ca leac pentru avort, înţelesul fitonimului este „brânca" ursului (în conformitate cu forma frunzelor); ultimei specii germanii îi spun Wolfspfote „brânca lupului"; ***floarea urşinicului*** (*Lychnis calcedonica*) (a se vedea urşinic).

Gheara (ghearele) ursului (plantă medicinală neidentificată) < autohtonul gheară (I.I. Russu, 1981). Poporul a asemuit ciupercile din genul *Ramaria* cu ghearele diferitor animale. Ciupercile din genul *Ramaria,* cu aspect de mănunchiuri de "gheruţe" se numesc ***ghiara ursului*** (*Ramaria botrytis, Ramaria flava)*.

Gura ursului (*Antirrhinum majus, Echium vulgare*) < gură (cf. lat. gula „gâtlej", dar substantivul poate fi prelatin dat fiind v.ind. gora „gură"). Plantele au flori mai mult sau mai puţin asemănătoare unor guri / boturi de urs. Floarea speciei *Antirrhinum majus* este numită atât gură dragă (< sl. dragŭ; îndrăgită ca plantă ornamentală) cât şi gura moroiului (dar moroi aici pare să fie ihtionimul moroi, de comparat cu morun-*Huso huso*).

Iarba ursului (*Equisetum arvense, Helianthemum nummularium, Lycopodium clavatum, Pulmonaria officinalis, Ramaria aurea*): în cazul speciei *Helianthemum nummularium* este o greşeală de transcriere în loc de iarba osului; *Lycopodium*

BDD-A23287 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

clavatum se numeşte şi laba ursului, talpa ursului, brânca ursului, în germană Bärenklaue şi Bärlapp, şi magh. medvetalpfű, datorită morfologiei tulpinii sporifere; *Ramaria aurea* este o ciupercă multiramificată numită şi brânca ursului; numele speciei *Pulmonaria officinalis* derivă din corespondentul mierea ursului; *Equisetum arvense* se numeşte şi barba ursului (cu înţelesul „hrana ursului") deoarece tulpinile fertile sunt consumate de urs (a se vedea barba ursului).

Laba ursului (*Aegopodium podagraria, Heracleum palmatum, Heracleum sphondylium, Hericium coralloides, Lycopodium spp., Petasites albus, Ramaria spp*.), ***laba ursului de munte*** (*Heracleum palmatum*): majoritatea plantelor au frunzele cu morfologie asemănătoare labei (inclusiv ghearelor) animalelor sus amintite (a se vedea şi brânca ursului). Ciupercile *Ramaria, Clavulina cristata* var. *coralloides* şi *Hericium coralloides* au corpuri de fructificaţie ramificate (ca o labă cu gheare/degete). Termenul labă este considerat a fi de origine maghiară (láb "picior"), dar, pe de o parte, el este comun şi în limba românilor extracarpatici, pe de alta există v.ind. labh "a apuca, a prinde, a dobândi" (A. Berinde, S. Lugojan, 1984) şi bg. lapa, rus. lapka, v.germ. lappa, lapo „talpă, labă, palmă", lit., let. lopa „labă" (şi rad. i.-e. *lopa „mână, labă"). În cazul speciei *Petasites albus* ar putea fi vorba de o confuzie cu *Heracleum* deoarece prima specie are frunzele circulare, nu în formă de labă de urs. Sau termenul labă este în legătură cu gr. labein „a prinde, a apuca" fiindcă şi polonezii numesc planta lepiężnik şi lopuh, iar ucrainienii kluboknek.

Lăbuţa ursului, lăbuţă (*Ramaria botrytis, Ramaria flava*) (a se vedea laba ursului).

Liaba ursului (*Lycopodium selago*, actualmente *Huperzia selago*) (a se vedea laba ursului).

Limba ursului (*Clavariadelphus ligula*); ***limba ursului*** (specie neidentificată folosită în alimentaţie, eventual *Allium ursinum*): frunzele plantelor sunt ca nişte limbi, cele de *Alisma plantago-aquatica* s-au folosit la tratarea bolii vitelor numită limbare sau limbariţă. Substantivul limbă îşi are originea în lat. lingua (plantele au organe, îndeosebi frunze şi petale, în formă de limbă).

Mănătarcă ursească (*Boletus bovinus*)**, *mănătarcă, mănătargă, mănătărcă, mănătărci, mănătărgi, mănătărgi, mănăturci mânătarcă , mănătârcă*** (*Boletus spp*.): de comparat cu bg. manatarka, ngr. manitári(a), manites, amanitai, meglenorom. măntari, tc. mantar(i). Cel puţin meglenorom. măntari desemnează şi specii de toxice (de *Amanita*) şi neapreciate sub aspect alimentar („măntarli nu sa buni di măncarea"). Miconimele au la origine gr. ámanitai, manitari din care şi numele ştiinţific *Amanita* (a se vedea şi măcătârcă). Miconimul grec derivă, se pare, din oronimul Amanos din Asia Mică (între Cilicia şi Siria), după cum agaricon (> denumirea ştiinţifică *Agaricus*) ar

BDD-A23287 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

proveni din toponimul Agaria (din Sarmaţia), iar gr. bolites (> lat. boletus şi denumirea ştiinţifică *Boletus*) din toponimul Boletum din Spania. Ciuperca *Boletus bovinus* este ursească, fie deoarece are culoarea blănii ursului, fie fiindcă este robustă ori face aluzie la ecologia ei, în arealul ursului.

Mere ursăneşti, urseşti, fitonimul măr este considerat și prelatin (cf. lat. *melus < lat. malus, gr. melon, málon, alb. mollë).

Mărarul ursului (*Ligusticum mutellina, Ligusticum mutellinoides, Peucedanum oreoselinum*), denumește specii cu frunze asemănătoare mărarului propriu-zis. Fitonimul mărar (ca şi macedorom. măraliu şi alb. mëraj, maraj, mërajë, moreja) este considerat termen autohton (Gr. Brâncuş, 1968) sau vechi grec (C. Diculescu, 1926), cf. gr. malathron, marathron, marathon (*Foeniculum vulgare*). Alteori este comparat cu corespondentul ngr. marathron, dar mai potrivită ni se pare trimiterea la gr. maraino „a se veşteji", frunzele plantei ofilindu-se la scurt timp după înflorire. Mărarul propriu-zis (*Anethum graveolens)* seamănă foarte bine cu molura, mălura *(Foeniculum vulgare)* şi de aceea presupunem şi o eventuală evoluţie din molură/mălură > *mărură > mărar (poate sub influenţa ngr. marathron). Sârbo-croaţii spun (slatki) morač şi komorač speciei *Foeniculum vulgare*. Mărarul a fost o plantă cunoscută şi de geto-daci numită de ei polpum, poltum[5]. Speciile necomestibile pentru oameni şi urât mirositoatre au fost „atribuite" iepurelui, lupului, porcului, câinelui, păsărilor, şarpelui, broaştei, ursului, în funcţie de locul unde cresc ori după presupusele animale care le consumă.

Mierea ursului (*Anchusa officinalis, Borago officinalis, Celtis australis, Echium vulgare, Lamium album, Lamium maculatum, Melissa officinalis, Nonea pulla, Pulmonaria spp., Symphytum officinale*) ***mierea ursului cu flori bălăi*** (*Lamium album*) < miere (cf. lat. mel, *melem; după M. Vinereanu de origine traco-illiră) cu referire, fie la florile bogate în nectar (*Anchusa officinalis, Borago officinalis, Echium vulgare, Impatiens glandulifera, Lamium album, Lamium maculatum, Melissa officinalis, Pulmonaria spp., Stachys sylvatica, Symphytum officinale*), fie la unele organe (rizom, tulpini şi frunze, fructe ex. *Celtis australis, Galinsoga parviflora, Holcus lanatus, Polypodium vulgare, Stellaria media*) dulci sau consumate cu plăcere de cai, găini, porci, poate şi de capre şi urşi. În câteva cazuri (*Anchusa officinalis, Borago officinalis, Echium vulgare, Eritrichium nanum*) credem că avem etimologii populare (mierie „albastră" > miere) ori suprapunerea celor două semantici. În Dicţionarul de sinonime (1982) se dă pentru omag (*Aconitum*) şi corespondentul ***mierea ursului*** (informaţie

[5] Constantin Drăgulescu, Radu Drăgulescu, *Contribuţii la cunoaşterea limbii geto-dacilor. Denumirile dacice de plante*, Sibiu, Editura Universităţii "Lucian Blaga", 2000.

BDD-A23287 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

neregăsită de noi în alte surse). Dacă aşa este, atunci, şi în acest caz, miere este o răstălmăcire a termenului mierie „albastră", aluzie la culoarea florilor.

Minta ursului (*Nonea pulla*), nu are nimic comun cu menta, fitonimul fiind comunicat/publicat greşit, considerăm noi, în loc de mierea ursului. Speciile care nu fac parte din genul *Mentha* fie sunt asemănătoare cu mentele, fie au miros aromat ca acestea.

Mnierea ursului *(Pulmonaria officinalis*) a se vedea mierea ursului. În herbarul lui S. Fl. Marian găsim o coală cu două exemplare de orhidee mici care aparţin, după determinarea lui Constantin Drăgulescu, speciei *Herminium monorchis*. Lângă ele este notat fitonimul ***mniericea*** (de la Cândreni jud. Suceava). Şi germanii îi spun einknollige Honigorchis, polonezii miodokwiat krzyżowy, lituanienii medauninkas, fiindcă planta are o aromă plăcută de miere.

Mură ursărească (*Rubus sulcatus*) < mur (cf. lat. morus, gr. mura „boabă"; după M. Vinereanu termen prelatin). Macedoromânii numesc speciile de *Rubus* amură, iar italienii more. Există specii cultivate şi sălbatice, de mirişte (cf. sl. merište, bg. mirište, după M. Vinereanu traco-dac, din *melişte „teren cu mei"), de zăvoi, de ogoare, de câmp, de pădure, cele mai multe cu fructe negre, mai rar roşii, consumate nu numai de oameni ci şi de animale, mai ales de urs. Pot avea lăstarii glabri sau păroşi, în tufe mai mari sau mai mici. Unele specii au lăstarii culcaţi la pământ. Din rom. mur există magh. múr şi săs. murestaun, muhr (*Rubus*).

Părul ursului (specie neidentificată folosită contra viermilor intestinali, cu siguranţă *Equisetum arvense*): din subst. Păr < lat. pilus, rad. i.e. *pi-lo, de comparat şi cu scr. peruška „pămătuf". Plantele au frunze sau tulpini aspre şi dure ca părul unor animale (porc, urs).

Pceleca ursului, pcelecă *(Lycopodium clavatum)*: pcedecă este regionalism pentru p(i)edecă, aici redat, greşit sau nu, pcelecă.

Pedecă, pedecuță (*Lycopodium selago* actualmente *Huperzia selago*), ***pedicuță, pedecuță, piedicuță, piedica ursului, piedică, podică*** *(Lycopodium spp.)* < lat. pedica "piedică" (din gr. pus, podos „picior", lat. pes, pedis „picior, copită, ghiară"), în conformitate cu fitonimele piciorul lupului, laba lupului, talpa ursului. Fitonimele sugerează asemănarea plantelor cu labele / picioarele unor animale sau faptul că, , în credinţa populară, ursul se împiedică / încurcă în vrejii acestor specii. Tema pod- „picior, copită" o regăsim şi fitonimele ***podb(e)ală, podbial, podbel, podbal, podval, podeală, podolean*** (*Tussilago farfara*), de comparat cu rus. podbeal, bg. podbjal, ucr. potbilî, sb. podbel, cu înţelesul „floarea piciorului/copitei", poate în toate limbile dintr-un fond comun (ca şi poteca, cf. v.ind. pathaka, v. pers. pothi, gr. pátos, engl. path „potecă "). Probabil nici rom. copită nu provine din sl. kopyto, ci din presupusul traco-dacic *ko-pida / peda "piciorul vacii", cf. v.ind. gopada

BDD-A23287 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

"piciorul boului". De altfel podbalul se mai numeşte şi ***copita măgarului***. Slav sau prelatin, substantivul copită se găseşte şi în fitonimele ***copită, copitariţă, copita calului*** *(Fomes spp.),* ***copita măgarului*** (*Tussilago farfara, Asarum europaeum*) şi ***copite*** (*Asarum europaeum*), poate şi ***popilnic, popâlnic, pochivnic, pochitnic, popivnic*** *(Asarum europaeum),* presupunând că provin din *copitnic (cf. coresp. scr. kopitnik, pol. kopytnik, rus. kopîten < sl. kopyto "copită"; numele reflectă forma frunzei plantei). Ori forma românească iniţială a fitonimelor a fost *podilnic, *podivnic (cf. cu coresp. rom. popâlnic şi ucr. podlîsnec) în care pod "picior", acelaşi din rom. podb(e)al (*Tussilago farfara),* cu semantica numelui germ. Huflattich.

Peria ursului, perie, perie ursească (*Equisetum arvense*): specia are ramificaţii aspre ca o perie sau ca părul ursului (a se vedea acolo). Dar în Maramureş se numeşte peria ursului exemplarul fertil, care nu are ramificaţii în formă de peri. În această situaţie perie trebuie să redea magh. perje „iarbă" (chiar i se spune iarba ursului pentru că urşii consumă exemplarele ferile de *Equisetum arvense*).

Piciorul ursului (*Ramaria flava*): ciuperca este ramificată, putând fi comparată cu o mică labă de urs.

Piedica ursului (*Lycopodium selago* actualmente *Huperzia selago*) a se vedea pedică. Pe o coală de herbar din colecţia lui S. Fl. Marian, cu material de *Potentilla reptans*, este notat fitinimul ***piedicuce*** (piedicuţă). Planta are stoloni lungi în care, chiar se pot împiedica animalele şi oamenii.

Pomul ursului (*Sorbus aucuparia*) < lat. pomus. Fructele sunt cu plăcere consumate de urs.

Porumbeaua ursului (*Arctostaphyllos uva-ursi*): face fructe sferice asemănătoare celor de *Prunus spinosa* (numite porumbe, porumbele) dar roşii, numite şi strugurii ursului (a se vedea acolo). *Prunus spinosa* este un arbust cu spini şi numele poate veni, mai curând, din rad. i.-e. *(s)kereb(h) "a tăia" (a se vedea scorumbar şi coroabe 2) decât din ornitonimul porumb(el) (aluzie la culoarea fructelor oarecum asemănătoare penajului porumbelului). Totuşi albanezii spun acestui arbust kułumbri, probabil, din lat. columba „porumbel". Pe de altă parte avem variantele corumbar, corumbel, coroambe (a se vedea coroabă 1,2) din care ar fi putut deriva porumbar, porumbel (*Prunus spinosa*) (cf. şi ornitomimele lat. columba şi palumba „porumbel"); nici săs. prumbeere „prună-boabă" nu trebuie neglijat (împrumutul ar fi putut fi şi invers, rom. porumbele > săs. prumbeere). Ori, dat fiind faptul că atât *Prunus spinosa* cât şi speciile de mur (*Rubus*) fac boabe negre şi brumate, comestibile, am putea presupune că rom. porumbele vine din săs. prombeere, germ. Brombeere (*Rubus spp.*). Fructele de porumbar se numesc: căcăneţe (a se vedea căcăneţ),

BDD-A23287 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

coroabe (a se vedea coroabă), coţobrele (a se vedea coţobrel), porâmbe, porâmbi, poroabe, porumbe(le), porumbrele, scoroabe (a se vedea scorumbar).
Pula ursului < pulă „penis" (cf. lat. pulla, lat. pullus „pui"; de comparat cu fitonimele rom. pasăre, cocoşel; şi în dialectul madrilen al spaniolei există subst. pola cu semnificaţia „penis" şi „pui de găină"; M. Vinereanu compară rom. pulă cu frig. ballion, gr. phallos „penis"). Ciupercile (*Amanita, Bovista, Coprinus Lycoperdon, Macrolepiota procera, Morchella, Phallus impudicus, Ptychoverpa*) numite astfel au (în stadiul tânăr) aspect de penis (cf. numele ştiinţific *Phallus impudicus*) ori au miros urât, iar celelalte plante au spice sporifere (*Equisetum*), inflorescenţe / fructificaţii (*Arum, Coralliorhiza, Petasites*) cu morfologie amintind de un penis. *Equisetum arvense* s-a folosit împotriva impotenţei. Speciile de *Equisetum* se mai numesc şi barba ursului, cucuruzul ursului, peria ursului.
Puţa ursului (*Equisetum spp.*): fitonimele includ subst. puţă „organ genital (de comparat cu lat. praeputium „prepuţ", poate dintr-un lat. *putium „mic" ori din vb. a puţi, cf. lat. putire ori termen prelatin dat fiind v.ind. puccha „penis, coadă" şi puţi „împuţit, putoare"). Albanezii au şi ei termenul poc „vulvă", maghiarii pics, polonezii şi cehii pica „vulvă", iar sârbo-croaţii puca „puţă". Majoritatea speciilor au organe (corpuri de fructificaţie, spice sporifere, inflorescenţe, fructe) care seamănă cu un penis, câteva cu aspectul ori culoarea vulvei ori au miros neplăcut. Mamiferele al căror nume este inserat în fitonime sunt simboluri ale virilităţii ori au penisuri asemănătoare cu organe ale plantelor în cauză (câine, pisoi, urs).
Rădăcina ursului (*Ligusticum mutellioides*) calc după germ. Bärwurz (a se vedea chimenul ursului) < substantivul rădăcină din lat. radicina.
Ridichea ursului (*Geum montanum*) < ridiche (cf. lat. radicula „rădăcinuţă", it. radicchio „ridiche" din care şi ngr. radiki, tc. radikia, alb. radhiqe; lituanienii numesc şi ei ridikas, ridikėlis speciile de *Raphanus*, ucraineienii redika, ruşii red'ka). Planta are miros / gust de ridiche și frunze asemănătoare ridichei. Posibil să fie consumată de urs.
Ruşinea ursului (*Equisetum sylvaticum*): spre deosebire de celelalte fitonime formate cu ajutorul termenului „rușine" și care denumesc specii cu flori roşietice - şi de aceea credem că fitonimul este o etimologie populară din adj. roş, roşu (cf. lat. russus, roseus „roşu" sau *rosinus „trandafiriu") din care, de altfel, derivă şi subst. ruşine (din vb. a roşi) – numele plantei *Equisetum sylvaticum* (ruşinea ursului) înseamnă „penisul ursului" şi este o aluzie la aspectul spicului sporifer (dar şi în acest caz, tulpinile fertile pe care se formează spicul sunt adesea roşietice).
Salata ursului (*Allium ursinum*) (a se vedea aiul ursului): ***salată*** cf. ngr. saláta, it. salata (există şi bg., tc. salata, alb. salatë, magh. saláta, fr. salade, engl. salad);

BDD-A23287 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

se presupune că numele provin din it. insalata, zelada „sărat" (cf. şi fr. sale „sărat") aşa cum sunt preparatele culinare numite salate; noi suntem înclinaţi să credem că salata, zelada derivă din rad. i.-e *g'hel "a sclipi; galben, verde" din care şi dac. *zila, *zela "plantă, iarbă, floare"[6], let. zâle, lit. žolė, rus. zel'e „plantă", slov. zelje, bg. zele „zarzavat".

Spinul tălpii ursului *(Acanthus longifolius)*: cf. lat. spinus, după M. Vinereanu subst. spin ar putea fi de origine traco-dacă (din rad. i.-e. *sp(e)i- „ascuţit", *spei-no- ,*spina „vârf ascuţit"). Planta are aculei înţepători.

Strugurele ursului (*Arctostaphyllos uva-ursi, Muscari botryoides, Plantago indica*), ***strugurul ursului*** *(Ribes grossularia* actualmente *Ribes uva-crispa),* ***strugurul urşilor*** (*Arctostaphyllos uva-ursi*) < strugure, termen autohton (I.I. Russu, 1981) din asemănarea fructelor şi florilor/inflorescenţelor plantelor cu boabele / strugurii / ciorchinii viţei de vie. Fitonimul strugurele ursului poate fi un calc după gr. *Arctostaphyllos*, respectiv lat. *uva-ursi*.

Talpa ursului *(Acanthus longifolius, Bergenia crassifolia, Chaiturus marrubiastrum, Heracleum spp., Lycopodium clavatum, Phyllocactus ackermanni)*: morfologia frunzelor, mai ales, dar şi a inflorescenţelor şi ramificaţiilor tulpinilor a fost comparată cu talpa acestui mamifer.; şi elveţienii spun speciei *Heracleum sphondylium* Bäretalpe „talpa ursului", iar englezii numesc planta *Acanthus longifolius* bear's breech, ultima numită şi de maghiari medvetalp(fű). Considerăm că „talpă" nu provine din magh. talp "talpă" (cum apare în multe lucrări) ci din lat. *talpa "labă" din care friul. talpe, comel. talpa, v.germ. tâpe, germ. vechi Tap(p)e „labă, brâncă" (a se vedea şi tăpălagă). După M. Vinereanu subst. talpă este prelatin. Probabil numele latin al cârtiţei, talpa, provine de la labele puternice ale animalului adaptate la săpat.

Talpă de urs *(Acanthus longifolius)* (a se vedea talpa ursului)

Unghia ursului (*Carduus acanthoides*) < unghie (< lat. ungla < lat. ungula), redând morfologia fructelor, mai rar a frunzelor şi florilor speciilor comparate cu ghiarele ursului.

Urechea ursului (*Arctium lappa, Cortusa matthioli, Melissa officinalis, Primula auricula, Stachys lanata* şi o specie neidentificată numită şi plăcinta vacii) < ureche (< lat. oricla < lat. auricula), italienii spun şi ei speciei *Primula auricula* primula orecchia d'orso. Ciupercile şi frunzele cormofitelor de mai sus au aspect asemănător unor urechi.

Urs, ursu (*Galeopsis ladanum*)**,** ***ursan*** *(Geranium robertianum),* ***ursoaică*** *(Echium altissimum, Echium vulgare),* ***capul ursului, gura ursului*** *(Echium vulgare)***:** etimologii populare din rad. *ur- cu semantica „gură, cioc" în cazul speciilor

[6] Constantin Drăgulescu, Radu Drăgulescu, *Contribuţii la cunoaşterea limbii geto-dacilor. Denumirile dacice de plante*, Sibiu, Editura Universităţii "Lucian Blaga", 2000.

BDD-A23287 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

*Galeopsi*s şi *Echium* (cf. cu morfologia florii), respectiv „cioc", redând forma fructului plantei *Geranium robertianum*. Ori dacă este vorba chiar de urs, fitonimele care desemnează speciile de *Galeopsi*s şi *Echium* au avut iniţial înţelesul „(flori ca o gură de) urs/ursoaică". Puţin probabil ca ursan să derive din verbul a ursi (a se vedea ursitoare) deşi *Geranium robertianum* s-a folosit la vrăji de dragoste.

Ursărele *(Dianthus barbatus, Phlox paniculatus),* ***ursinică, ursuele*** *(Dianthus barbatus),* ***urşinic*** *(Lychnis calcedonica)*: etimologii populare după teme cu înţelesul „a lumina" şi/ori „catifea". Dacă *Gentianella amarella* se numeşte ***ursoică, ursoică de câmp*** (aşa cum notează S. Fl. Marian în *Botanica poporană*), poate avea tot semantica „(floare) luminoasă", dar presupunem că este vorba despre altă specie. Acelaşi autor aminteşte şi fitonimul ***ursoică de grădină***, pentru o specie neidentificată şi care ar putea desemna fie specia *Dianthus barbatus,* fie *Phlox paniculatus*.

Ursoaică, ursoaică de câmp *(Gentianella amarella* sub G. germanica) (a se vedea ursărele).

Ursomic *(Coleus blumei)*: în loc de urşinic „catifea", planta având frunzele catifelate.

Vineţica ursului (*Russula fragilis*): este vorba despre o ciupercă. Unele specii de ciuperci din genul *Russula* deşi au alte culori au primit numele generic „vinecioare, vinețele" urmat (uneori) de un termen care evidenţiată adevărata cromatică a pălăriei.

Analizând motivațiile genezelor acestor fitonime observăm că ursul este prezentat drept animal totemic al poporului nostru, cu implicații definitorii pe mai multe planuri, acest animal având, cu foarte rare excepții, reprezentări, corelații și conotații pozitive în cultura tradițională a poporului nostru. Cercetătorii estimează că în momentul de față, România este țara membră a UE cu cel mai ridicat număr de urși (exemplarele variind între 5600 și 6300).

În explicarea semnificaţiei numelui principalului zeu al geto-dacilor, Zalmoxis am putea porni de la precizările lui Porphyrios. Acesta notează[7] că tracii numesc pielea/blana "zalmos"[8] și că Zalmoxis ar fi fost înfăşurat într-o piele de urs după naştere. Dacă numele Zalmoxis vine din trac. zalmos "piele, blană" atunci noi presupunem că nu este vorba de blana (de urs) cu care ar fi fost înfăşurat sau acoperit la naşterea lui ca prunc ci la naşterea lui "spirituală" la ritualul de iniţiere în misterele cultului lui Sabasius. Pornind de la aceste

[7] Porphyros, *Viaţa lui Pythagoras*, p. 14.

[8] Afirmaţia lui ar putea fi adevărată, dar sunt cercetători care se întreabă dacă nu cumva Porphyrios din Tyr, care cunoştea cu siguranţă mai bine limba arameică decât traca, a atribuit tracilor cuvântul salma (slmh) "blană, veşmânt, manta" (din care unii deduc şi numele celui de-al doilea rege a monarhiei iudeo-israelite Solomon).

BDD-A23287 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

amănunte am putea traduce Zalmoxis "(Acoperitul/Învelitul cu) piele de cerb" cf. zalm- "piele" şi ox- "cerb" (date fiind ir. oss „ciută", lit. oźžs, gr. aix "capră") ori "(Acoperitul/Învelitul cu) blană de urs" (zalm- "blană" şi moxis "de urs", cf. sl. mečĭka şi lit. meszka "urs" sau zalm- şi oxis cf. span. şi galez. oso, catal. os "urs")[9].

În cazul unor fitonime este posibil ca termenul *urs* să nu provină de la lat. ursus, ci poate fi prelatin: v.ind. urs, ursa sau o etimologie populară după rad. *ur-s- „gură".

Am identificat un număr de 54 fitonime în componența cărora regăsim constituentul lexical „urs", dintre acestea, 50 sunt fitonime analitice, realizate prin compunere: 47 prin subordonare genitivală (atribute substantivale genitivale: de ex. *Salata ursului*, *Urechea ursului* etc.), iar 3 prin subordonare acuzativală (substantiv+prepoziție+substantiv: de ex. *Fiere de urs*, *Talpă de urs* etc).

Raportându-ne la tema lucrării noastre, denumirile de plante ce implică lexemul *urs*, își găsesc o motivație fie într-un habitus care seamană cu un organ al acestui animal (*talpa, ochiul, botul, limba, blana* etc.), fie că au influență asupra acestei vietăți (*piedica ursului*), fie desemnează, prin asociere cu ursul, biotopul plantei (evidențiind ca este o plantă sălbatică, de pădure, de munte etc.).

Bibliografie

Bejan, Dumitru, *Nume româneşti de plante*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1991.

Berinde. A., S. Lugojan, *Contribuţii la cunoaşterea limbii dacilor*, Timișoara, Editura Facla, 1984.

Borza, Al.. *Dicționar etnobotanic*, București, Editura Academiei R.S.R., 1968.

Brâncuş, Gr., *Vocabularul autohton al limbii române*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983.

Chivu, Gheorghe, *Dictionarium Valachico-Latinum. Primul dicționar al limbii române*, studiu introductiv, ediție, indici și glosar de Gh. Chivu, Editura Academiei, București, 2008. Chivu, Gheorghe, *Nume de plante în Dictionarium valachico-latinum*, în *Limba română. Controverse, delimitări, noi ipoteze, Actele celui de al 9-lea Colocviu al Catedrei de limba română*, I, Editura Universităţii din Bucureşti, 2010, p. 333-340.

Drăgulescu, Constantin, *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești,* Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, 2010.

[9] Constantin Drăgulescu, Radu Drăgulescu, *Considerații asupra unor lexeme daco-geto-trace.*, Sibiu, Editura Universităţii "Lucian Blaga", 2013.

BDD-A23287 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)

Drăgulescu, Constantin, Radu Drăgulescu, *Contribuţii la cunoaşterea limbii geto-dacilor. Denumirile dacice de plante*, Sibiu, Editura Universităţii "Lucian Blaga", 2000.
Florea Marian, Simion, *Botanica poporană română*, vol. I-III, Suceava, Editura Mușatinii, 2008 – 2010.
Hasdeu, B.P., *Etymologicum Magnum Romaniae*, Bucureşti, 1894.
Porphyros, *The life of Pythagoras*
http://www.tertullian.org/fathers/porphyry_life_of_pythagoras_02_text.htm
Russu, I.I., *Etnogeneza românilor*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981.
Vinereanu, M., *Dicţionarul etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indo-europenistică*, București, Editura Alcor Edimpex, ed. a 2-a, 2009.

BDD-A23287 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:55:05 UTC)